

**ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ ՈՒՂՂԱԾ
ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿԱՅԻՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

ՀԱՅԿ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Տվյալ գիտական հոդվածում վերլուծվել են պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների ընդհանուր բնութագիրն ու առանձնահատկությունները: Ավելին՝ հեղինակը կատարված ուսումնասիրությունների հիման վրա բացահայտում է «պաշտոնատար անձ» հասկացության առանձնահատկությունները քրեական իրավունքի համատեքստում:

Բանալի բառեր – պաշտոնատար անձ, պետական ծառայություն, հատուկ սուբյեկտ, կազմակերպական-տնօրինչական, վարչատնտեսական գործառույթներ:

Արդի քրեական իրավունքի՝ որպես գիտության համար, անկյունաքարային նշանակություն ունեն պետության պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների հայեցակարգերի ուսումնասիրությունն ու պարզաբանումը: Հայտնի է, որ պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների դեմ պայքարի խնդիրն արդիական է եղել բոլոր պետությունների համար, քանի որ այդ հանցագործություններն ոտնձգում են կարևորագույն սոցիալական արժեքների դեմ, էական վնաս են հասցնում տնտեսությանը, պետական ապարատի բնականոն գործունեությանը, պետական իշխանության հեղինակությանը, պայմաններ են ստեղծում այլ ծանր հանցագործությունների համար, խախտում են սոցիալական արդարությունը: Պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահումը, կաշառակերությունը, որոնք այս խմբի մեջ մտնող առավել տարածված հանցագործություններն են, կոռուպցիայի հիմքն են ու էությունը¹: Ընդ որում, տվյալ հանցագործություններն աչքի են ընկնում լատենտայնության բարձր ցուցանիշով: Հետևաբար, ժողովրդավարական, իրավական պետության կայացման և զարգացման համար անհրաժեշտ է պետություն-հասարակություն-անձ փոխհարաբերությունների ներդաշնակությունը: Այնուամենայնիվ, պաշտոնատար անձանց կողմից կատար-

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք (հատուկ մաս), Դասագիրք բուհերի համար, 2-րդ վերահրատ., ընդհ. խմբ. **Ղազինյան Գ.Ս.**, Երևան, 2006, էջ 783, 784:

ված հանցագործությունները խաթարում են վերոնշյալ շղթայի բնականոն գործունեությունը՝ ստեղծելով անհաղթահարելի անջրպետ քաղաքացու և պետության միջև²:

Ակնհայտ է, որ պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտը պետական ապարատի (կառավարման հանրային ապարատի) նորմալ գործունեությունն է: Այնուամենայնիվ, պայմանավորված նշված հանցագործությունների որոշակի հանգամանքներով, հիմնական օբյեկտից բացի կարող են լինել լրացուցիչ օբյեկտներ՝ վնաս հասցնել մարդկանց կյանքին, առողջությանը, սեփականությանը, խախտել մարդկանց հիմնական իրավունքները, ազատություններն ու օրինական շահերը: Պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների **օբյեկտիվ կողմը** դրսևորվում է պաշտոնեական լիազորությունների օգտագործմամբ ծառայության շահերին հակասող գործողություն կամ անգործություն կատարելու մեջ: Ընդ որում, տվյալ հանցագործությունների *օբյեկտիվ կողմի կարևորագույն հատկանիշ է համարվում կադրավորող հանցանքի և պաշտոնեական լիազորությունների միջև իրական կապի առկայությունը: Հերևաթար, պեդրական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունն առկա է միայն այն դեպքում, երբ կադրավորված հանցանքը կապված է անձի ծառայության հետ:*

Իրավաբանական գրականության մեջ պեդրական ծառայության հետ կապված արարքները դասակարգվում են երկու խմբի³.

1) պաշտոնատար անձի արարք, որը գտնվում է նրա լիազորությունների շրջանակում կամ թեև դուրս է գալիս այդ լիազորությունների շրջանակից, բայց գտնվում է նրա ծառայական գործունեության ոլորտում:

2) Արարք, որը հանգում է ունեցած պաշտոնի հեղինակության օգտագործմանը, երբ պաշտոնատար անձը հանցանքը կատարում է ոչ թե իր լիազորություններն օգտագործելով, այլ իր պաշտոնեական դիրքի, զբաղեցրած պաշտոնի հեղինակությունն օգտագործելով: Հարկ է նշել, որ այս իրադրությունը հատկանշական չէ պաշտոնեական անփութությանը և պաշտոնեական կեղծիքին, քանզի վերջիններս կարող են կատարվել միայն ծառայողական

² Տե՛ս **Ширяев В.Н.** Взятничество и лиходейство в связи с общим учением о должностных преступлениях. Ярославль, 1916, стр. 4.

³ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք (հատուկ մաս), Դասագիրք բուհերի համար, 2-րդ վերահրատ., ընդհ. խմբ. **Ղազինյան Գ.Ս.**, Երևան, 2006, էջ 785, **Аснис А.Я.** Служебное преступление: Понятие и субъект. Москва, 2003, стр. 85; **Батычко Вл.Т.** Уголовное право. Особенная часть. Таганрог, 2015, стр. 250.

գործունեության ոլորտում: Պաշտոնեական դիրքի հեղինակությունն օգտագործելու դեպքում պաշտոնատար անձը, իր դիրքն օգտագործելով, ներգործում է այլ ծառայողների վրա՝ վերջիններիս դրդելով իր կամ այլ անձանց օգտին որևէ գործողություն կատարել կամ ձեռնպահ մնալ դրանց կատարումից⁴: Ավելին, ծառայողները պատկանում են այլ ոլորտի, քան պաշտոնատար անձը, հետևաբար՝ չեն գտնվում պաշտոնատար անձի ենթակայության տակ: Այլ կերպ ասած՝ պաշտոնատար անձը դուրս է գալիս իր ծառայության գործունեության ոլորտից:

Դիտարկելով պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտիվ կողմի մյուս առանձնահատկությունները՝ կարելի է նշել, որ դրանց մի մասը նկարագրված են որպես ձևական, իսկ մյուսները՝ որպես նյութական հանցակազմեր:

Պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործություններին բնորոշ է հատուկ սուբյեկտը⁵:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 308-ի երրորդ մասի համաձայն՝ այդպիսին են համարվում այն պաշտոնատար անձինք, ովքեր 1) մշտապես, ժամանակավորապես կամ առանձին լիազորությամբ իրականացնում են իշխանության ներկայացուցչի գործառույթներ, 2) պետական մարմիններում, տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, դրանց կազմակերպություններում, ինչպես նաև ՀՀ զինված ուժերում, ՀՀ այլ զորքերում և զինվորական միավորումներում մշտապես, ժամանակավորապես կամ առանձին լիազորությամբ իրականացնում են կազմակերպական-տնօրինչական կամ վարչատնտեսական գործառույթներ⁶:

Հարկ է նշել, որ իշխանության ներկայացուցչի գործառույթներ իրականացնող պաշտոնատար անձինք օժտված են կարգադրիչ լիազորություններով իրենց ծառայողական ենթակայության տակ չգտնվող, իրենցից ծառայողական կախվածություն չունեցող անձանց նկատմամբ: Իշխանության ներկայացուցիչներն իրենց լիազորություններն իրականացնում են օրենսդիր, գործադիր և դատական պետական իշխանության ճյուղերում: Դրանցից են՝ Ազգային ժո-

⁴ Տե՛ս **Бриллиантов А.В.** К вопросу о понятии должностного лица // Российский следователь, 2001, № 6, стр. 16-18.

⁵ Տե՛ս **Аветисян С.С.** Соучастие в преступлениях со специальным субъектом. Закон и право. Москва, 2004, стр. 267-295.

⁶ Տե՛ս ՀՀ քրեական օրենսգիրք (ընդ. 18.04.2003թ.), հոդվ. 306 <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=134912/,05.06.2017/>:

ղովի պատգամավորը, դատավորը, ՀՀ կառավարության անդամը, իրավապահ մարմինների ներկայացուցիչները, որոնք պայքարում են հանցագործության դեմ, ժամանակավորապես իշխանության ներկայացուցչի գործառույթ իրականացնող անձինք և այլն: Համամիտ ենք քրեական իրավունքի տեսությունում վերջին տարիներին քննարկվող այն տեսակետի հետ, որ վերոնշյալ մարմիններում տեխնիկական, սպասարկող անձնակազմը կամ ոչ օպերատիվ գործառույթներ իրականացնող անձինք, չնայած այն հանգամանքին, որ որոշ դեպքերում կարող են համարվել պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործության սուբյեկտ (որպես վարչատնտեսական կամ կազմակերպական-տնօրինչական գործառույթներ իրականացնողներ), այնուամենայնիվ իշխանության ներկայացուցիչ չեն⁷:

Պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործության սուբյեկտ կարող է համարվել այն պետական ծառայողը, ով իրավունք ունի պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի անունից պաշտոնական փաստաթղթեր տրամադրելու այլ անձանց՝ դրանով կարգավորելով նրանց վարքագիծը⁸:

Վարչապոնտեսական գործառույթներ իրականացնող պետական ծառայող է համարվում այն անձը, որն օժտված է նյութական, գույքային արժեքների տնօրինման, կառավարման լիազորություններով: Այդպիսի լիազորություններով հիմնականում օժտված են տնտեսական, ֆինանսական բաժինների, վարչությունների պետերը, նրանց տեղակալները, որոնք, օրինակ, դրամական միջոցներ են ստանում և հանձնում, նաև հսկողություն են սահմանում գույքի կամ նյութական արժեքների իրացման նկատմամբ:

Հարկ է նշել, որ *կազմակերպական-տնօրինչական* գործառույթներ իրականացնող պետական ծառայող է համարվում այն անձը, որի ծառայողական գործունեությունը կապված է մարդկանց կառավարման հետ, այսինքն՝ ղեկավարում, կառավարում է իր ենթակայության տակ գտնվող ծառայողների գործունեությունը: Ակնհայտ է, որ տվյալ անձը համարվում է պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործության սուբյեկտ: Մինչույն ժամանակ,

⁷ Մանրամասն տե՛ս **Волженкин Б.В.** Служебные преступления. Москва, 2000; **Феркалюк Ю.И.** Государственный и муниципальный служащие, не являющиеся должностными лицами, как субъекты служебного подлога // Муниципальная служба: правовые вопросы, Москва, 2009, № 3, стр. 27-29.

⁸ Տե՛ս **Букалерева Л.А.** Документы как предмет преступлений против порядка управления // Законность, Москва, 2006, № 6, стр. 12-15.

պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, կազմակերպություններում սոսկ իրենց մասնագիտական գործառույթներն իրականացնող ծառայողները քննարկվող հանցագործության սուբյեկտ են դառնում այն դեպքում, երբ միաժամանակ նաև օժտված են *վարչապետության կամ կազմակերպական-փնտրիչական գործառույթներով*: Օրինակ՝ դեկանը ուսանողների քննական շրջանում վերահսկողություն կամ քննությունների հետ կապված լիազորություններն իրականացնելիս դառնում է պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործության սուբյեկտ:

Պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործության սուբյեկտներ չեն մասնավոր անձինք, ոչ պետական, հասարակական, առևտրային կազմակերպություններում *վարչապետության կամ կազմակերպական-փնտրիչական գործառույթներ իրականացնող անձինք*: *Վերջիններս նշված հանցագործության մեջ կարող են հանդես գալ միայն որպես հանցակից*:

Միննույն ժամանակ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանվում է որոշակի հանցագործությունների համատեքստում (կաշառք ստանալը, իրական կամ ենթադրյալ ազդեցությունը շահադիտական նպատակով օգտագործելը, կաշառք տալը, իրական կամ ենթադրյալ ազդեցությունն օգտագործելու համար ապօրինի վարձատրություն տալը, կաշառքի միջնորդությունը) պաշտոնատար անձանց լրացուցիչ շրջանակը⁹: Դրանք են.

1) օտարերկրյա պետության՝ տվյալ պետության ներպետական իրավունքին համապատասխան՝ պետական պաշտոնյայի գործառույթներ իրականացնող անձինք, ինչպես նաև օտարերկրյա պետության օրենսդիր մարմնի կամ վարչական լիազորություններ իրականացնող որևէ ներկայացուցչական մարմնի անդամները,

2) միջազգային կամ վերազգային հանրային կազմակերպության կամ մարմնի պաշտոնյաները կամ այդ կազմակերպության կամ մարմնի կանոնակարգերով նախատեսված դեպքերում պայմանագրերով աշխատողները կամ այլ անձինք, որոնք կատարում են նման պաշտոնյաների կամ աշխատողների կողմից իրականացվող գործառույթներին համապատասխանող գործառույթներ,

⁹ Տե՛ս ՀՀ քրեական օրենսգիրք (ընդ. 18.04.2003թ.), հոդվ. 308
[http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349/05.06.2017/:](http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349/05.06.2017/)

3) միջազգային կամ վերազգային կազմակերպության, խորհրդարանական վեհաժողովի կամ նման գործառույթ իրականացնող այլ մարմնի անդամները,

4) միջազգային դատարանի, որի իրավասությունն ընդունել է Հայաստանի Հանրապետությունը, դատական գործառույթներ իրականացնող անդամները կամ պաշտոնյաները,

5) օտարերկրյա պետությունների դատարանների երովյալ ատենակալները:

Հատկանշական է, որ պետական ծառայության դեմ ուղղված բոլոր հանցագործությունների **սուբյեկտիվ կողմը** բնութագրվում է մեղքի դիտավորյալ ձևով, իսկ որոշ հանցագործությունների սուբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ է համարվում հանցագործության շարժառիթը¹⁰: Այնուամենայնիվ, պաշտոնեական անփութությունը պետական ծառայության դեմ ուղղված միակ հանցագործությունն է, որի սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է անզգուշությամբ: Տվյալ դեպքում անզգուշությունը կարող է դրսևորվել ինչպես անփութությամբ, այնպես էլ ինքնավստահությամբ:

Ի մի բերելով վերոշարադրյալը՝ կարող ենք եզրակացնել, որ պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործություններ են համարվում իշխանության ներկայացուցիչների, պաշտոնատար անձանց կամ հատուկ լիազորությամբ պաշտոնատար անձի գործառույթներ իրականացնող անձանց կողմից իրենց ծառայողական լիազորությունների օգտագործմամբ կատարվող այն արարքները, որոնք ոտնձգում են պետական ապարատի բնականոն գործունեության դեմ:

ОСОБЕННОСТИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ

ГАЙК ПЕТРОСЯН

В данной научной статье, проанализирована общая характеристика и особенности преступлений против государственной службы и ее интересов. Более того, автор, на основе проведенного исследования, раскрывает особенности понятия «должностное лицо» в контексте уголовного права.

¹⁰ Տե՛ս **Басова Т.** Мотив как обязательный признак субъективной стороны должностных преступлений // Российский судья, 2004, № 11, стр. 30-33.

Ключевые слова – должностное лицо, преступление, государственная служба, специальный субъект, организационно-распорядительные или административно-хозяйственные функции.

FEATURES OF CRIMES AGAINST THE STATE SERVICE OFFICIALS

HAYK PETROSYAN

This scientific article analyzes the general characteristics and features of crimes against state service officials. Moreover, the author, on the basis of this study, reveals the key attributes of a "state official" in the context of the criminal law.

Key words – official, crime, state service, a special individual subject to criminal liability, organizational, disciplinary and administrative functions.